

Cornel Ciurea
Ion Tăbârță

POLITICILE LINGVISTICE ALE CHIȘINĂULUI ÎN RAPORT CU UTA GĂGĂUZIA

Policy Brief

Institutul pentru
Dezvoltare și Inițiative
Sociale (IDIS) „Viitorul”

2011

Studiul va fi inclus în cea de-a cincea ediție a Raportului IDIS de prevenire a crizelor, produs cu sprijinul financiar al National Endowment for Democracy (NED). Raportul urmează a fi lansat la începutul lui noiembrie 2011.

www.viitorul.org

Institutul pentru Dezvoltare și Inițiative Sociale (IDIS) „Viitorul”

POLICY BRIEF

POLITICILE LINGVISTICE ALE CHIȘINĂULUI ÎN RAPORT CU UTA GĂGĂUZIA

Cornel Ciurea

Ion Tăbârță

Opiniile exprimate aparțin autorului. Nici administrația IDIS „Viitorul”, și nici Consiliul Administrativ al Institutului pentru Dezvoltare și Inițiative Sociale „Viitorul” nu poartă răspundere pentru estimările și opiniile prezentate în cadrul acestei publicații.

Pentru mai multe informații asupra acestei publicații ori asupra abonamentului de recepționare a publicațiilor editate de către IDIS, vă rugăm să contactați direct Serviciul de presă și comunicare publică al IDIS „Viitorul”. persoana de contact: Laura Bohanțov - laura.bohantov@viitorul.org. adresa de contact:

www.viitorul.org

Chișinău, Iacob Hîncu 10/1, 2004, Republica Moldova

Telefon: (373-22) 21 09 32

Fax: (373-22) 24 57 14

Orice utilizare a unor extrase ori opinii ale autorului acestui studiu trebuie să conțină o referință la seria de politici publice și IDIS „Viitorul”.

SUMAR

ABSTRACT.....	6
1. CONFLICTUL DIPLOMELOR DE BAC DINTRE CHIȘINĂU ȘI COMRAT.....	7
2. CAUZELE, ESENȚA ȘI CONSECINȚELE CONFLICTULUI DIPLOMELOR.....	9
3. SUBMINAREA ECHILIBRULUI LINGVISTIC DIN REPUBLICA MOLDOVA.....	12
4. RECOMANDĂRI PENTRU DEPĂȘIREA CRIZEI.....	14
5. EXPERIENȚA EUROPEANĂ ȘI POST-SOVIETICĂ A POLITICII LINGVISTICE	16
PRACTICA EUROPEANĂ	16
PRACTICA POST-SOVIETICĂ	18
CONCLUZII SAU PROBLEMA LINGVISTICĂ ÎN REPUBLICA MOLDOVA	22

ABSTRACT

Conflictul în subiectul eliberării de către executivul găgăuz a certificatelor ilegale de absolvire unui număr de elevi care au picat examenul de BAC la limba română a tensionat puternic relația dintre Chișinău și Comrat și a pus în discuție echilibrul lingvistic existent astăzi în Republica Moldova. Aceste divergențe au scos la iveală, de asemenea, posibilitățile limitate ale Ministerului Educației de a bloca accesul elevilor nepromovați la BAC la studii superioare, din cauza autosuficienței Comratului, a căror certificate pot fi acceptate, cel puțin, de către Tiraspol. În aceste condiții, cel mai bun instrument de care dispune Chișinăul în vederea aplanării conflictului vizează lansarea unei Strategii Naționale pentru Integrare Socială, prin care studierea limbii române să devină o prioritate națională în scopul consolidării statalității și integrării minorităților. De asemenea, Chișinăul ar trebui să evite confruntarea continuă pe subiectul diplomelor, modificând Regulamentul de susținere a BAC-ului, în speță, în ceea ce privește limba română.

1. CONFLICTUL DIPLOMELOR DE BAC DINTRE CHIȘINĂU ȘI COMRAT

La sfârșitul lunii iulie Bașkanul Găgăuziei Mihail Formuzal a cerut în mod expres oferirea posibilității de a susține repetat examenul de BAC pentru 47 (după alte surse – 44 sau 45) de elevi din autonomie care au picat examenul la limba română în UTA Găguzia. În opinia Bașkanului, necunoașterea limbii de stat nu poate fi un impediment pentru elevii găgăuzi în promovarea lor de mai departe la treapta universitară. Motivul principal al acestei solicitări vizează faptul că Găgăuzia este o regiune în care lipsește cu desăvârșire un mediu de comunicare în limba română iar, în aceste condiții, elevii nu pot fi sancționați întrucât necunoașterea limbii române nu este vina lor. Mai mult decât atât, Bașkanul a dat de înțeles că vina pentru această situație o poartă în mare parte Guvernul, întrucât el nu creează condiții adecvate pentru studierea limbii române în regiune.

Aceste declarații ale Bașkanului au fost susținute de alte câteva acțiuni întreprinse de autoritățile găgăuze. Ca replică la refuzul Ministerului Educației de a le oferi elevilor restanțieri posibilitatea de a susține repetat testul la limba română în anul 2011, Adunarea Populară a Găgăuziei a decis pe data de 25 iulie 2011, printre altele, crearea unei comisii locale însărcinate să organizeze examenul la limba română pentru elevii picați, elaborarea și eliberarea unor certificate de absolvire pentru aceiași elevi și organizarea admiterii la Universitatea din Comrat pentru ei. La aceste examene, dezavuate de Ministerul Educației, au participat 24 de elevi care le-au susținut pe nota 5, fiind promovați la treapta următoare și primind certificatele de absolvire, eliberate de executivul din Găgăuzia. Astfel, pe malul drept al Nistrului a fost creat un

precedent, întrucât au fost eliberate în premieră certificate de absolvire care nu sînt recunoscute de autoritățile de la Chișinău. În ciuda declarațiilor Ministerului Educației, care au acuzat ilegalitatea acestor acțiuni dar și imposibilitatea accederii la studii universitare în Moldova sau peste hotarele țării cu un asemenea certificat de absolvire, autoritățile Găgăuziei au rămas inflexibile, dînd de înțeles că elevii în cauză ar putea să-și continue studiile în Transnistria sau în Turcia (Universitatea din Comrat, fiind somată de Minister, le-a refuzat elevilor găgăuzi admiterea).

Aceste acțiuni ale autorităților găgăuze au stîrnit reacții puternice la Chișinău. După cum s-a menționat mai sus, Ministerul Educației a declarat nelegitime aceste certificate de absolvire și a somat elevii să susțină repetat examenul la limba română la BAC în 2012, eliberîndu-le niște certificate temporare. Principalele argumente ale Ministerului vizau faptul că situația din acest an nu diferă prea mult de situația din anii precedenți, astfel încît nu exista nici un motiv de a încălca Regulamentul privind susținerea examenelor de BAC. De asemenea, Ministerul era preocupat de posibilitatea apariției unui precedent de acest fel, care le-ar fi permis elevilor din alte regiuni să solicite dreptul de a susține repetat examenul de BAC în același an. Liderii Alianței (cu o excepție notabilă – Marian Lupu, care a admis posibilitatea susținerii repetate a acestui examen) au insistat asupra faptului că aceste certificate elaborate de autoritățile găgăuze sînt nerecunoscute, ceea ce va crea mari probleme pe viitor elevilor. Comentatorii politici au condamnat și ei intențiile Bașkanului, considerîndu-le jocuri politice, dar unii dintre ei

au subliniat și faptul că autoritățile de la Chișinău nu depun eforturi suficiente pentru promovarea limbii române în regiunile în care lipsește comunicarea în această limbă.

În urma acestor confruntări s-a creat o situație de conflict politic între Autonomia Găgăuză și autoritățile de la Chișinău, în care ambele părți interpretează în mod eronat acțiunile celorlalți. Chișinăul este ferm convins că acțiunile Comratului în chestiunea diplomelor sînt determinate de clare intenții separatiste prin care Gagauz Yeri își afirmă independența față de Chișinău, dar și prin șantajul permanent pe care-l exercită în vederea obținerii unor beneficii disproporționate sau în vederea compromiterii guvernului. Prin urmare, Chișinăul crede că acest conflict are o puternică componentă politică care-l face pe Bașkan să folosească elevii pe post de ostatici.

În opoziție, Comratul consideră că Chișinăul încearcă să politizeze în mod artificial conflictul și scoate în evidență aspectul nepolitic al problemei – necunoașterea limbii române în Autonomia Găgăuză și revolta părinților copiilor care au picat la examenul de română. Autoritățile din Comrat solicită lansarea unui program de stat pentru predarea limbii române și apreciază emiterea de certificate drept o soluționare a problemei, considerînd că tinerii posesori de certificate vor putea să-și continue studiile peste hotare sau în Transnistria.

Această situație reflectă existența unui pericol real de modificare notabilă a echilibrului lingvistic, existent din 1994-95 în Moldova, reflectat printr-un consens tacit exprimat de toate grupurile lingvistice de a nu ridica problema limbii române la nivelul politicii de stat, lăsînd această chestiune pe seama moldovenilor (grupului titular), ultimii acceptînd, la rîndul lor, neglijarea cunoașterii insuficiente a limbii de stat în regiunile în care comunicarea în această limbă este aproape inexistentă. Eliberarea certificatelor „regionale” pentru elevii găgăuzi nu a fost un caz izolat de ne-

supunere a Autonomiei Găgăuze, ci a fost însoțită de alte acțiuni de insubordonare vădită – pe 1 august 2011 autoritățile găgăuze au declarat că nu vor examina acte normative trimise de Chișinău doar în limba de stat ceea ce în opinia lor violează anumite prevederi ale Legii cu privire la funcționarea limbilor în Republica Moldova și ale Legii cu privire la Statutul special al Autonomiei Găgăuze, potrivit cărora corespondența dintre Chișinău și Comrat ar trebui să se desfășoare în două limbi – româna și rusa. Pe 5 august primul proiect de lege expediat Comratului de către Ministerul Dezvoltării Regionale și Construcțiilor fusese returnat Chișinăului. Au avut loc și alte acțiuni care au deranjat Chișinăul – pe 1 august, bașkanul cere demisia Ministrului Educației Mihai Șleahțișchi, iar pe 23 iulie tot el solicită președintelui autoproclamatei Republici Nistrene Igor Smirnov suplimentarea cu 10 locuri a numărului de burse oferite de Transnistria Găgăuziei la Universitatea din Tiraspol „Șevcenko”. De asemenea, la începutul lunii august un grup de deputați găgăuzi își declară intenția de a sesiza Curtea Constituțională privind legalitatea studierii limbii române și nu a limbii moldovenești. Astfel, conflictul intră într-o spirală de degenerare continuă, fapt care determină condiționări din ce în ce mai mari.

În același timp, se remarcă o schimbare a discursurilor Chișinăului și Comratului în ceea ce privește abordarea problemei limbii de stat. La începutul anilor 90 ai secolului trecut, Chișinăul insista asupra studierii limbii române în regiunile populate preponderent de etnici alolingvi, iar Comratul se opunea, apărînd, în special, statutul limbii ruse. Actualmente, Comratul își declară dorința de a progresa în studierea limbii de stat, sesizînd, probabil, inferioritatea sa la acest capitol, iar Chișinăul se arată satisfăcut de starea existentă a lucrurilor, nedorind schimbarea tiparelor actuale de promovare a limbii de stat, considerate insuficiente de către minorități.

2. CAUZELE, ESENȚA ȘI CONSECINȚELE CONFLICTULUI DIPLOMELOR

După cum a fost subliniat anterior, conflictul dintre Chișinău și Comrat pe tema diplomelor scoate în evidență interpretarea diferită a cauzelor, esenței și consecințelor interzicerii eliberării certificatelor de absolvire de către ambele părți. Atât Chișinăul cât, și Comratul recurg la explicații care le favorizează argumentația și deseori ignoră motivele reale ale acestui conflict. Asemenea gen de comportamente se întâmplă deseori în situații de această natură.

În opinia Comratului, cauza conflictului o reprezintă declinul brusc („пробвал”) al reușitei elevilor la examenul de BAC la limba română. Potrivit statisticilor oferite de Departamentul Educației din Găgăuzia, 66 de elevi au picat testul de limba română la examenul de BAC, dintre care 44 de elevi

nu au reușit să-și îmbunătățească nota nici în urma examinării contestărilor. Această cifră este de câteva ori mai mare decât cifrele din 2010 și 2009, respectiv, 6 și 9 elevi. De asemenea, s-a atestat o scădere considerabilă a notelor medii obținute de elevii din Găgăuzia la examenul de limba română la cele trei profiluri – real, umanitar, general.

Statisticile de mai sus, în opinia autorităților din Găgăuzia, denotă o înrăutățire bruscă a performanțelor elevilor la limba română. Cauza principală a acestei înrăutățiri este considerată complexitatea excesivă a testului la limba română elaborate de minister, dar și metodele insuficiente de predare a limbii și lipsa mediului de comunicare. Aceste lucruri au fost consemnate

Tabelul 1. Susținerea testului de limba română la examenele de BAC potrivit datelor din UTA Găgăuzia

Sesiunea	Au susținut examenul		N-au susținut examenul		Totalul elevilor	
	RM	Găgăuzia	RM	Găgăuzia	RM	Găgăuzia
2011	27702	774	2921	50	30623	824
	90,46 %	94 %	9,54 %	6 %		
2010	27034	891	1103	6	28137	897
	96,08 %	99,34 %	3,62 %	0,66 %		
2009	28765	1009	1268	9	30033	1018
	95,78 %	99,12	4,22 %	0,88 %		

Tabelul 2 Nota medie la examenul de limba română în Găgăuzia

Profil	2011	2010	2009	2008	2007
Real.	7,01	7,3			
Umanitar	6,43	6,8			
General	6,72	7,1	7,0	7,5	7,03

în nota informativă prezentată de Departamentul Educației al UTA Găgăuzia, fiind elaborate de un grup de creație de profesori de limba română. Astfel, în opinia autorităților, principalii vinovați sînt instituțiile din Chișinău.

Aceste concluzii însă, nu sînt împărtășite deloc de către funcționarii Ministerului Educației care operează cu statistici diferite și consideră că situația în Găgăuzia la capitolul studierii limbii române nu s-a schimbat radical. Testul nu este apreciat ca fiind dificil, susținîndu-se faptul că el este accesibil pentru elevii care studiază 12 ani limba română. De asemenea, Ministerul Educației operează cu conceptul de „rata eșecului”, care măsoară procentajul notelor nesatisfăcătoare luate la examenul de BAC. Potrivit acestor măsurări, rata eșecului în Găgăuzia este de 8,19% la toate disciplinele susținute (și 4,2% la limba română), ceea ce este ceva mai bine decît procentajele acumulate de alte raioane – Cahul – 10,76%, Taraclia – 8,37%, Criuleni – 12,5%, Chișinău – 8,67%. Reieșind din aceste cifre, Ministerul Educației susține că Comratul nu are nici un temei de a ridica problema elevilor cu note insuficiente, ei încadrîndu-se în marja obișnuită a „ratei eșecului”.

Urmărind, totuși, cifrele prezentate de oficialitățile găgăuze nu putem să nu constatăm o anumită înrăutățire chiar dacă este destul de greu de vorbit despre o „catastrofă”. În opinia noastră această înrăutățire a situației nu este determinată atît de complexitatea testului la limba română, cît de un alt factor care pînă acum a fost trecut cu vederea. În 2011, Ministerul Educației a înăsprit considerabil condițiile de susținere a examenelor de BAC, făcînd mult mai difi-

cil copiatul. Această încercare de a eficientiza și credibiliza examenele de BAC a avut și un efect secundar sau pervers – creșterea numărului de elevi cu note insuficiente la limba română, fapt ce a condus la generarea unei probleme politice. Astfel, o decizie menită să promoveze și să aprofundeze reformele în educație ar fi putut provoca o divergență serioasă între autoritățile din Chișinău și Comrat, care a repus în discuție fragilul echilibru lingvistic pe întreg teritoriul țării.

De asemenea, evoluția conflictului este interpretată diferit de către ambele părți. Autoritățile găgăuze susțin că au fost expuse unor presiuni de către părinții revoltați ai copiilor și au fost nevoite să reacționeze, fiind exponenții acestor oameni. Ei neagă orice conotație politică a acțiunilor lor și solicită doar rezolvarea problemei copiilor picați la examen și elaborarea unui program de stat pentru îmbunătățirea predării limbii române în școlile din Găgăuzia. Potrivit acestor oficialități, Chișinăul este cel care politizează discuția. De asemenea, ei reproșează autorităților de la Chișinău utilizarea sintagmei „limba română”. Oficialii din autonomie spun că sancționarea absolvenților găgăuzi pentru „cunoașterea slabă a limbii oficiale a statului vecin este o violare deschisă a drepturilor elevilor”.

Autoritățile din Chișinău nu acceptă o asemenea abordare și consideră că găgăuzii în mod intenționat ridică această problemă minoră la rang de politică de stat. În opinia lor, conflictul este conceput la vîrfurile conducerii autonomiei, iar părinților trebuia să li se explice că copiii lor cunoșteau prost limba română. Această divergență dintre autoritățile din Chișinău și Comrat re-

flectă responsabilități diferite pe care le au reprezentanții executivului din Gagauz Yeri și ai Ministerului Educației – primii sînt obligați să fie receptivi la solicitările ce vin din partea alegătorilor, iar ultimii urmăresc funcționarea lină a sistemului și promovarea reformelor pe care și le-au asumat.

În cele din urmă, consecințele eliberării certificatelor de absolvire pentru elevii cu note negative la limba română de către autoritățile găgăuze, sînt tratate în mod diferit de către părțile aflate în dispută. Ministrul Educației a declarat că „diplomele de extracție găgăuză sînt zerovalente”, ceea ce înseamnă că prin acțiunile întreprinse, reprezentanții Ministerului sînt siguri că au blocat promovarea de mai departe a elevilor ce au susținut examenul la limba română în cadrul comisiei create în urma

deciziei Adunării Populare a Găgăuziei. În opoziție, autoritățile din Comrat susțin că elevii găgăuzi vor putea să-și continue studiile peste hotare. Destinațiile indicate de către Bașkan vizau Turcia și Transnistria. În cazul universităților din Turcia ar putea să apară dificultăți serioase, dar Universitatea din Tiraspol pare să fie, cu adevărat, o alternativă reală pentru acești elevi. Absolvind această Universitate, tinerii din Găgăuzia vor dispune de diplome recunoscute pe teritoriul Rusiei și, parțial, în Moldova. Astfel, Ministerul Educației nu este în stare să blocheze circulația elevilor cu certificate nerecunoscute, ceea ce reflectă insuficiența și ineficiența măsurilor punitive la care apelează uneori reprezentanții instituțiilor din Chișinău.

3. SUBMINAREA ECHILIBRULUI LINGVISTIC DIN REPUBLICA MOLDOVA

Conflictul iscat dintre Chișinău și Comrat în problema diplomelor de BAC a pus în pericol echilibrul lingvistic din țară, chiar dacă acest echilibru se bazează pe nerespectarea unei legi perimate - Legea privind funcționarea limbilor, adoptate încă în 1989. În fond, începând din aprilie 1995, atunci când în urma grevelor studențești președintele țării Mircea Snegur a introdus un moratoriu asupra modificării Constituției în problema bilingvismului și a studierii istoriei Românilor, a existat o complicitate tacită între majoritate și minorități de a nu pune în mod presant problema limbii române la nivelul politicii de stat (cu excepția evenimentelor din primăvara 2002). Această complicitate s-a bazat pe următoarele elemente:

Chișinăul

- Autoritățile din Chișinău au renunțat la punerea în aplicare a anexei Legii cu privire la funcționarea limbii de stat potrivit căreia toți funcționarii publici urmau să fie testați la cunoașterea limbii române
- Autoritățile din Chișinău au continuat să expedieze actele normative în limba română în raioanele populate preponderent de alolingvi, potrivit prevederilor legii în conformitate cu care toți funcționarii publici trebuie să cunoască limba de stat
- Autoritățile din Chișinău au continuat să folosească alternativ sintagmele „limba română” și „limba moldovenească”, considerându-le echivalente, iar denumirile cursurilor predate în școală au rămas „Limba Română” și „Istoria Românilor”.
- Guvernul național a creat Biroul pentru Relații Interetnice ca o măsură compensatorie pentru a stimula păstrarea specificităților naționale ale grupurilor naționale dar nu pentru integrarea lor într-o singură națiune moldovenească
- În același timp, autoritățile din Chișinău au diminuat presiunile asupra regiunilor populate de alolingvi în ceea ce privește studierea limbii române, ea fiind considerată o simplă limbă străină, și au investit extrem de puțin în această direcție, preponderent în studierea limbii române în școli, asigurând doar minimumul necesar.
- În final, Chișinăul n-a mai considerat studierea limbii române drept o politică prioritară care ar merita o atenție specială de ea depinzând consolidarea suveranității statului și a elaborat documente gen Concepția politicii naționale de stat a Moldovei din 2003, care în pofida tonului declarativ, n-a conturat posibilitatea implementării unor politici lingvistice clare.

Alolingvii

- Reprezentații etniilor minoritare au acceptat moratoriul asupra modificării Constituției și nu s-au opus utilizării sintagmei „limba română” și „Istoria Românilor” în sistemul educațional și în viața de zi cu zi, considerând această chestiune prerogativa moldovenilor. În același timp, ei nu au agreat niciodată ideea modificării Constituției în care să fi fost scris explicit că limba de stat în Republica Moldova este limba română, pe motiv că este o limbă a unui stat vecin.
- Reprezentanții etniilor minoritare nu au formulat politici locale de studiere a limbii de stat, considerând acest lucru drept sarcina Chișinăului dar nici nu au încurajat Chișinăul să elaboreze asemenea gen de politici.
- Reprezentanții etniilor minoritare au acceptat să lucreze cu acte normative și documente trimise de Chișinău în limba română, deși insuficienta cunoaștere a acestei limbi la nivelul funcționarilor publici crea ineficiențe la nivelul întregului sistem.
- Reprezentanții etniilor minoritare au acceptat un soi de „enclavare” prin care accesul la funcțiile publice naționale să fie în special prerogativa Chișinăului, datorită posesiei limbii de stat de către moldoveni, iar guvernarea locală să

fie asigurată preponderent de reprezentanții etniilor din regiunile populate de alolingvi

Conflictul dintre Chișinău și Comrat în problema diplomelor de BAC și acțiunile întreprinse în continuare de autoritățile găgăuze demonstrează că acest echilibru, în formatul descris mai sus, nu mai este sustenabil. Pe de o parte, etniile minoritare încep să formuleze solicitări din ce în ce mai ferme cu privire la studierea limbii române, dorind să fie integrate la nivel național. Astfel, se atestă o creștere a cererii față de limba de stat din partea alolingvilor, o cerere care trebuie să fie luată în calcul de către Chișinău. În același timp, imperfecțiunile legislației cu privire la funcționarea limbilor devin pretexte serioase pentru a ține în șah Chișinăul și a-i demonstra inconsecvența în ceea ce privește promovarea politicilor lingvistice. Pe de altă parte, Chișinăul nu mai poate să ignore la nesfârșit solicitările regiunilor în ceea ce privește limba oficială de comunicare la nivel de funcționari publici și este obligat să ridice promovarea limbii române la rang de politică de stat. În fond, Chișinăul trebuie să conștientizeze că integrarea prin limbă a tuturor etniilor din țară poate să reprezinte un pilon important al suveranității statului. Această idee a fost pierdută la începutul anilor 90 dar poate fi recuperată cu o singură condiție – statul trebuie să fie gata să investească în această direcție.

4. RECOMANDĂRI PENTRU DEPĂȘIREA CRIZEI

Recomandările noastre vizează atât perspectivele pe termen mediu și lung, cât și soluționarea imediată a crizei pe subiectul diplomelor de BAC.

1) Recomandări pe termen mediu și lung

- 1) Elaborarea Strategiei Naționale pentru Integritate Socială, care trebuie să includă următoarele componente
 - includerea componentelor de instruire multilingvă și educație interculturală în școală pentru toate etniile
 - ridicarea statutului profesorului de limba română în școlile cu predare în alte limbi, care trebuie să fie recunoscut de către stat drept profesor cu misiuni speciale. Acest lucru poate presupune și un anumit spor la salariu (până la 25%).
 - Crearea unor grupe în școală de până la 10 elevi per profesor
 - Recrearea grupelor de predare a limbii române pentru găgăuzi, bulgari, etc. la Universitatea Pedagogică „Ion Creangă”
 - Crearea posibilităților pentru studenții alolingvi de a obține burse în România
 - Stimularea „twinningurilor” (proiectelor de înfrățire) între regiunile populate
- de alolingvi și localitățile din România pentru crearea unui mediu de comunicare adecvat
- Transformarea guvernului în coordonator principal al programelor de studiere a limbii române, care va fi responsabil de direcționarea și atragerea finanțărilor pentru programele continue de instruire a funcționarilor publici, profesorilor și altor categorii sociale. Guvernul trebuie să se implice activ în aceste proiecte și să co-finanțeze proiectele sponsorizate de donatorii străini.
- Statul trebuie să aloce o cotă anuală din bugetul statului pentru desfășurarea acestor proiecte.
- 2) Schimbarea rolului Biroului pentru Relații Interetnice.

Biroul pentru Relații Interetnice trebuie să devină instrumentul principal al statului pentru promovarea și implementarea Strategiei. Pentru moment această instituție nu îndeplinește un rol coordonator și centralizator, fiind preocupată de păstrarea specificităților etnice dar nu de integrarea etniilor într-un tot armonios. Biroul trebuie să-și asume misiunea promovării limbii de stat și trebuie să încorporeze și factorul moldovenesc, încetînd de a fi un element compensatoriu oferit de către stat minorităților naționale.

II) Recomandări pentru depășirea crizei

Ministerul Educației nu mai poate reveni asupra deciziei de a mai oferi o posibilitate elevilor găgăuzi de a susține proba la limba română din câteva motive – 1) se decredibilizează examenul de BAC; 2) este creat un precedent periculos; 3) limba română nu poate fi studiată într-o lună. În același timp, Ministerul Educației nu poate bloca în totalitate înscrierea acestor elevi la Universitatea din Tiraspol și la unele instituții de învățământ superior de peste hotare. În

aceste condiții, cea mai bună soluție ar fi de a nu se crampona de situația din acest an, lăsând elevii să se descurce singuri cum pot. În același timp, Ministerul trebuie să acționeze prompt pentru a nu admite repetarea situației în 2012. Ținând cont de importanța subiectului, ar fi indicat ca susținerea examenului de BAC la limba română în școlile pentru alolingvi să aibă un regulament special care ar permite controlarea mai bună a situației și care ar include în comisia de examinare profesori de română din regiunile în care limba română are o circulație insuficientă.

5. EXPERIENȚA EUROPEANĂ ȘI POST-SOVIETICĂ A POLITICII LINGVISTICE

Situația din Găgăuzia legată de (ne)suținerea la BAC a examenului la limba română și conflictul actelor normative dintre Chișinău și Comrat a scos la suprafață precaritatea legislației privind problema lingvistică în Republica Moldova.

Practica europeană

Practica europeană a politicii lingvistice are două aspecte: comunitar și național-statal. Politica lingvistică a Uniunii Europene promovează multilingvismul și dorește ca fiecare cetățean european să poată vorbi, pe lângă limba maternă, cel puțin două limbi străine. Acest obiectiv a fost definit de liderii europeni în cadrul reuniunii Consiliului European de la Barcelona din 2002, unde a fost anunțat scopul ca fiecare copil din UE ar trebui să învețe cel puțin două limbi străine, de la o vârstă fragedă.

Pentru aceasta, Uniunea Europeană încearcă să dezvolte un sistem educațional de calitate, prin promovarea mobilității cetățenilor, elaborarea unor programe de studiu comune, crearea de rețele, asigurarea schimbului de informații. Limbile străine reprezintă piatra de temelie a acestei mobilități. Puncte de referință ale politicii lingvistice a UE de după anunțarea obiectivelor de la Barcelona sunt următoarele:

- Concluziile Consiliului European din 12 mai 2009 cu privire la un cadru strategic pentru cooperarea europeană în dome-

niul educației și formării profesionale (ET 2020);

- Un cadru strategic actualizat pentru cooperare europeană în domeniul educației și formării profesionale (decembrie 2008);
- Rezoluția Consiliului din 21 noiembrie 2008 privind o strategie europeană în favoarea multilingvismului;
- Multilingvismul: un avantaj pentru Europa și un angajament comun (septembrie 2008);
- Inventarul acțiunilor Comunității în domeniul multilingvismului;
- Concluziile Consiliului din 22 mai 2008 privind multilingvismul;
- Consultarea publică privind multilingvismul: consultarea on-line din toamna anului 2007 și ședința publică din 15 aprilie 2008;
- Conferința ministerială privind multilingvismul (2008);
- Reuniunea consultativă a înalților reprezentanți ai statelor membre (2008);
- O nouă strategie-cadru pentru multilingvism (2005);
- Indicatorul european al competenței lingvistice;
- Planul de acțiune pentru învățarea limbilor străine (2004-2006);
- Rezoluție privind măsurile de promovare a diversității lingvistice și a învățării limbilor străine (2002).

Totodată, integrarea în Uniunea Europea-

nă și promovare de către Bruxelles a plurilingvismului nu presupune pierderea identității sau înlocuirea identității etnice și naționale cu cea europeană. Uniunea încearcă să ofere un cadru comun care permite întâlnirea dintre culturi, dintre tradițiile popoarelor care sunt membre ale sale, însă aspectul național-statal al politicii lingvistice rămâne în continuare unul foarte important în practica lingvistică europeană. În general, mononismul statal este un fenomen străin continentului european. În majoritatea statelor europene, pe lângă etnia titulară, conviețuiesc și elemente alolingve. Garantarea drepturilor minorităților etnice este o modalitate de promovare a limbii oficiale în multe țări europene. Convenția Cadru pentru Protecția Minorităților Naționale, adoptată de către Consiliul Europei, nu include drepturi colective și se bazează pe ideea că minoritățile pot fi protejate prin protejarea drepturilor indivizilor aparținând acestor minorități. Convenția reprezintă de fapt o serie de principii generale, chiar vagi, referitoare la drepturile indivizilor aparținând minorităților naționale. Acestea sunt:

- non-discriminarea;
- promovarea egalității;
- promovarea condițiilor necesare pentru păstrarea și dezvoltarea culturii, a religiei, a limbii și a tradițiilor;
- libertatea de asociere, exprimare, libertatea de gândire, a conștiinței și a religiei;
- acces liber la mijloacele de comunicare în masă;
- libertatea lingvistică;
- utilizarea limbii materne în spațiul public și privat, oral și în scris, precum și în relațiile cu autoritățile;
- utilizarea numelui în limba maternă;
- afișarea informației de natură publică și privată;
- toponime în limbile minorităților;
- educație;

- instrucție în limba minorității;
- libertatea de a institui instituții educaționale;
- contacte transfrontaliere;
- cooperare internațională și transfrontalieră;
- participare în viața economică, culturală și socială;
- participare în viața publică;
- interzicerea asimilării forțate etc.

În Europa contemporană se regăsesc trei tipuri de minorități etnice: 1) populațiile indigene; 2) imigranții; 3) minoritățile naționale.

1. Populațiile indigene au locuit pe teritoriul Europei înainte de formare a popoarelor moderne. Astfel de populație este sami (laponii) din Suedia, Norvegia și Finlanda. O altă populație de așa gen sunt iuniții (Kalaallit) de pe insula Groenlanda.

2. Imigranții sunt grupuri de oameni care au decis să își părăsească țara de origine în special din motive politice sau economice. În Europa avem două tipuri imigranți: din alt stat european (preponderent est-europenii) și din afara Europei (turcii, curzii, marocanii, algerienii etc).

3. Minoritățile naționale (imperiale) sau istorice sunt grupuri etnice diferite de populația majoritară, din anumite motive rămânând fără stat-național (bascii și catalanii în Spania, scoțienii și galezii în Marea Britanie) sau în afara statului titular (maghiarii în România, Slovacia și Serbia).

Încadrarea populațiilor indigene și minorităților naționale de tip imperial în statele naționale a avut loc paralel și concomitent cu procesul de constituire a statelor moderne. Pe unde mai dureros, pe unde mai puțin dureros, minoritățile etnice au fost integrate în societățile moder-

ne, ele însușind limba etniei titulare. Reîșind din practică, putem identifica două modalități total opuse – hegemonică și democrația lingvistică. Prima modalitate, cea hegemonică, presupune dominația unei limbi și lipsa alteia/altora în sfera comunicării oficiale (practica judiciară, administrativă, serviciile publice etc.), limba oficială fiind exclusivă pentru instituțiile statului. În așa cazuri, se ajunge la faptul că statul chiar sponsorizează campanii publice de însușire și utilizare de către minorități a limbii oficiale. Exemplu clasic al unui astfel de model este Franța. Celălalt model presupune promovarea simetriei între mai multe limbi, fie la nivel național (Elveția sau Finlanda), fie la nivel regional (Tirolul de Sud în Nordul Italiei). Democrația lingvistică presupune existența a două componente: 1) procedurală, deciziile referitoare la utilizarea limbii se iau cu consensul comunităților lingvistice minoritare; 2) de substanță, gradul de simetrie funcțională dintre diferitele limbi utilizate în societate. Cu alte cuvinte, gradul în care diferitele limbi pot fi folosite în mod efectiv în situațiile în care comunicarea este reglementată legal.

Mult mai sensibilă și contradictorie este problema imigranților din Europa. Spre deosebire de populațiile indigene și minoritățile istorice, în cele mai multe cazuri aceste grupuri, în special noneuropeni de religie islamică, se integrează foarte greu în noile societăți. Însușirea limbii de către imigranți de multe reprezintă o problemă, atât pentru ei, cât și pentru autorități. Majoritatea statelor europene au adoptat politici de încadrare a imigranților în societate. În practica europeană există trei modele principale de încadrare în societate a imigranților: asimilativ (exemplul Franței), segregativ (Germania, Italia) și pluralist (Marea Britanie). Primul model presupune refuzarea de către imigrant la precedentă sa identitate și acceptarea totală a valorilor noii

patrii. Abordarea segregativă dorește încorporarea imigranților numai în sfera de ocupație și de asigurare socială, dar nu și acordarea drepturilor politice. Esența celui de-al treilea model – pluralist – bazat pe multiculturalism constă în faptul că statul recunoaște în cadrul său național mai multe comunități care își păstrează identitatea lor culturală. Toate aceste modele presupun cunoașterea obligatorie a limbii de către imigrant. Educația lingvistică este o componentă obligatorie a integrării imigranților în noile societăți. În marea majoritate a statelor europene, statul organizează cursuri și programe speciale pentru imigranți de însușire a limbii de stat, dar și de cunoașterea a istoriei, culturii și tradițiilor „noii” patrii.

Practica post-sovietică

Uniunea Sovietică, deși a fost un sistem politic închis, s-a caracterizat printr-o populație foarte mobilă. În perioada sovietică, limba rusă a avut statutul de „limbă de comunicare interetnică”, fiind un instrument de integrare și de socializare a popoarelor din fosta Uniune Sovietică. Au existat mai mulți factori de promovare a limbii ruse în societatea sovietică, dintre care cei mai importanți au fost școala, profesia (mai exact, comunicarea profesională) și armata. Una dintre provocările constituirii statelor independente a fost reacomodarea etniilor din fosta URSS la noile realități. Cea mai dificilă și dureroasă acomodare, în special psihologică, au avut-o etnicii ruși rămași în afara Federației Ruse. Rușii, practic peste noapte, au rămas fără patria istorică, transformându-se din etnia principală a statului sovietic în minoritate etnică. Foarte din mulți dintre ei au adoptat o poziție de neacceptare a noilor realități, integrându-se foarte puțin în noile societăți.

După destrămarea URSS, noile state create

au avut propria politică socio-lingvistică. Analizând evoluția politicii lingvistice a fostelor republici sovietice, este greu de vorbit despre anumite modele clare de integrare a minoritățile etnice din spațiul postsovietic. În general, statutul minorităților etnice postsovietice s-au referit la două aspecte: cetățenia și limba. În problema cetățeniei, majoritatea statelor fostei Uniunii Sovietice au adoptat politica versiunii „nule”. Letonia și Estonia au făcut excepție de la regula generală, mergând pe abordarea „reconstituirii”, ceea ce însemna revenirea la statu-quo-ul de până la 1940. Etnicii (preponderent ruși) și urmașii lor („originarii”) stabiliți în statele baltice până la 1940 au primit statutul de minoritate națională, primind cetățenia letonă și estoniană, iar cei veniți în Letonia și Estonia după 1940 au fost declarați ocupanți („sovieticii”), fiind incluși în categoria apatrizilor.

După anul 1995, Letonia și Estonia demarează, sub monitorizarea instituțiilor europene, un proces complex de integrare a minorităților etnice apatride. Atât Letonia, cât și Estonia, au condiționat integrarea cetățenească a minorităților fără cetățenie cu învățarea de către ele a limbii letone și estoniene. Deși această abordare inițial a stârnit foarte mult controverse, în special cel mai vehement au protestat etnicii ruși de factură „sovietică”, tratat a început să aibă rezultate.

Modelul baltic, sau modelul estonian, a fost considerat inițial unul dur de impunere a limbii estoniene alolingvilor de către etnicii ruși, dar care ulterior și-a demonstrat eficiența. În Estonia, limba estoniană este singura limbă de stat, statutul și funcțiile acesteia fiind reglementate de „Legea despre limbă” din 21 februarie 1995, cu modificările și completările ulterioare. Din 28 iunie 2008, în Estonia funcționează „Cerințele pentru cunoașterea limbii estone de către angajații în domeniul public și în alte domenii”. Docu-

ment este racordat la cadrul european în materie – Documentul cadru al Consiliului Europei privind nivelurile de cunoaștere a limbii. În conformitate cu acest document, pentru toate profesiile practicate în Estonia au fost stabilite șase trepte de cunoaștere a limbii de stat: A1-A2 – nivelul începător, B1-B2 – nivelul mediu și C1-C2 – nivelul superior, de cunoaștere bine a limbii estone. În Estonia limba rusă nu are vre-un statut oficial, fiind una dintre limbile folosite de „necetățenii” rezidenți.

În Letonia și Lituania, doar letona și, respectiv, lituaniana au statutul de limbă oficială. În cele două state baltice, la fel ca în Estonia, limba rusă nu are nici un statut oficial, fiind considerată limbă străină. În Letonia, statutul limbii letone este reglementat de „Legea despre limba de stat”, din 9 decembrie 1999. Aplicarea acestei legi este controlată de Centrul Limbii de Stat, structură distinctă pe lângă Ministerul Justiției. În Lituania funcționează „Legea cu privire la limba de stat” din 31 ianuarie 1995, modificată și completată la 13 iunie 2002. De aplicarea acestei legi este responsabilă Comisia de Stat pentru limba lituaniană.

Duritatea cazului baltic a reieșit din sistemul de educație, care estoniza și letoniza învățământul liceal și universitar. În Estonia instruirea în limba rusă e posibilă doar până în clasa a noua, pe când studiile ulterioare pot fi continuate în limba estonă, dar este permisă instruirea cu plată, la orice nivel în limbile străine. O situație similară este și în Letonia. În această țară, în conformitate cu articolul 26 al Codului încălcărilor administrative, a fost introdus sistemul de amenzi „pentru nivelul insuficient de cunoaștere a limbii de stat”.

Un alt scenariu hegemonic de impunere a limbii de stat este cel ucrainean. În Ucraina există o singură limbă de stat – ucraineană. Acest lucru

este stipulat în articolul 10 al Constituției ucrainene. La 14 decembrie 1999, Curtea Constituțională a Ucrainei a detaliat acestui articol din Constituție. Prin interpretarea sa, Curtea Constituțională a stabilit prin diferența lingvistică statutul de majoritari și minoritari etnici în Ucraina. La vecinii estici, la fel ca și Republica Moldova, principala lege cu caracter lingvistic este încă din perioada sovietică – „Despre limbi în RSSU” («О языках в УССР»), adoptată la 28 octombrie 1989 și completată la 28 februarie 1995.

Politica lingvistică a statului ucrainean a provocat multe controverse. Fiind nemulțumit de modul de însușire a limbii ucrainene, în special în regiunile din sudul și estul țării, preponderent ruse, autoritățile de la Kiev au adoptat unele decizii cu scopul întăririi statutul limbii ucrainene în societatea ucraineană. Printre acestea este decizia „Cu privire la întărirea programului privind îmbunătățirea studierii limbii ucrainene în școlile de cultură generală cu predare în limba minorităților naționale pe anii 2008-2011” și a ordinului cu numărul 496 din 3 iunie 2008 „Cu privire la confirmarea Instrucțiunii privind completarea jurnalelor de clasă pentru clasele 5-11 ale instituțiilor de învățământ”. Măsurile luate de Ministerul Învățământului și Științei ucrainean constau în următoarele:

- de la 1 septembrie 2008 s-a mărit numărul de ore la studierea limbii ucrainene pe contul părții variative a planurilor de învățământ, adică pe contul reducerii numărului de ore la alte obiecte în clasele 2 -4 și respectiv 10-11;

- în clasele a 10-a din școlile cu predare în limba minorității s-a introdus studierea istoriei Ucrainei și matematicii în limba ucraineană;

- în clasele de a 5-a s-a introdus predarea în două limbi a Istoriei Ucrainei, iar din clasele mai mari și predarea geografiei, matematicii, muncii fizice, educației fizice ș.a.

- în conformitate cu Ordinului nr. 496 al Ministerului înscrierile în jurnalul de clasă se fac în mod obligatoriu în limba ucraineană.

Suplimentar la aceste măsuri, statul ucrainean a luat măsuri de impunere a limbii ucrainene în mass-media. Începând cu 19 aprilie 2004, nu au mai fost licențiate posturile de televiziune care nu foloseau limba ucraineană, cu excepția celor care emiteau pe teritoriul populat peste 50% de minorități. Toate programele și filmele în limba rusă au început să fie titrate în limba ucraineană. Începând cu anul 2007, s-a impus măsura de a dubla în limba ucraineană toate filmele pentru copii.

O astfel de politică promovată de statul ucrainean a provocat nemulțumirea minorităților etnice din Ucraina, în special, au protestat regiunile populate de minoritatea rusă. Minoritățile au susținut că politica statului ucrainean vine în contradicție cu valorile europene și cu legislația Ucrainei, precum și cu prevederile Cărților europene și a Convenției Cadru pentru Protecția Minorităților Naționale. La acest moment, situația minorităților naționale din Ucraina nu este clară. Înainte de alegerile președințiale din anul 2010, într-un acord preelectoral, actualul președinte al Ucrainei, Victor Ianukovici, a semnat un acord cu reprezentanții comunităților rusă, română și maghiară din Ucraina prin care s-a angajat să asigure un statut oficial, la nivel local și regional, pentru limbile rusă, română și maghiară, acolo unde ponderea vorbitorilor lor atinge 10%. Ulterior, reprezentanții Partidului Regiunilor, de guvernământ, al președintelui Victor Ianukovici, împreună cu cei ai Partidului Comunist și al Blocului Litvin, au introdus în Rada Supremă proiectul „Legii despre limbile din Ucraina” și pe cel al „Legii despre limba ucraineană de stat”. Deocamdată, adoptarea acestor proiecte de legi a este în așteptare.

În statele caucaziene abordarea problemei lingvistice este, în linii mari, una și aceeași. În articolul 8 al Constituției georgiene este stipulat că „Limba de stat a Georgiei este georgiana, iar în Republica Autonomă Abhază – și limba abhază”. Modul de funcționare a limbii georgiene este reglementat de „Legea cu privire la limba de stat”. În Azerbaidjan limba azeră are statutul de limbă de stat, iar „Legea despre limba de stat a Republicii Azeri”, din 30 septembrie 2002, prevede obligația tuturor cetățenilor de a cunoaște limba azeră de stat. Chiar de la momentul independenței, în Azerbaidjan a început procesul de trecere a limbii azere de la alfabetul rus la cel latin, proces încheiat la 1 august 2001. Din 2002, în Azerbaidjan ziua de 1 august este sărbătorită oficial drept „Zi a limbii azere și a alfabetului azer”. „Legea despre limbă” din Armenia, din 17 aprilie 1993, prevede că limba de stat a Armeniei este armeană, iar persoanele angajate în serviciul public și cel al deservirii sunt obligați să cunoască limba armeană. În toate cele trei state caucaziene limba rusă are statutul de limbă străină.

În statele din Asia Mijlocie, situația este pe undeva similară cu cea din Caucaz. Limba etniei titulare este unica limbă de stat, însă abordarea limbii ruse diferă de la stat la stat. În Kazahstan, limba rusă este utilizată pe larg în organele puterii centrale sau locale de stat, fără ca aceasta să aibă un statut oficial fixat în lege. În Turkmenistan, învățământul în limba rusă – de la cel primar la cel universitar – a fost desființat. Începând cu anul 1996, limba rusă are statut de limbă străină. Turkmenistan a blocat orice fon lingvistic rusesc, în această țară nefiind permisă perfectarea de abonamente la ziare și reviste și nici retransmiterea de programe de radio și televiziune din Rusia. În Tadjikistan, între 1991 și 2009, limba rusă a avut un statut oficial de „limbă de comunicare interetnică”, putând fi utilizată în comunicarea

cu instituțiile de stat. De la 3 octombrie 2009, odată cu adoptarea „Legii cu privire la limba de stat”, singura limbă oficială a rămas tadjica/persana, iar în martie 2010, parlamentul a anulat obligativitatea publicării actelor legislative și normative în limba rusă, care a fost exclusă complet din activitățile de secretariat și a devenit una dintre limbile străine în Tadjikistan. În Kârgâzstan limba rusă folosită ca limbă oficială, precum și în calitate de limbă de comunicare interetnică. Este necesar de remarcat, că în Kazahstan, Turkmenistan, Kirghizstan și Uzbekistan, precum în Azerbaidjan, a avut loc, sau mai are loc, procesul de trecere de la alfabetul chirilic la varianta turcă a alfabetului latin.

Cea mai liberală poziție față de politica lingvistică o avem în Republica Belarus. În această țară, limba rusă are statutul de limbă de stat, alături de belorusa. Modul de funcționare a celor două limbi de stat este reglementat de „Legea despre limbi în Republica Belarus” nr. 3094 din 26 ianuarie 1990, cu modificările operate la 13 iulie 1998. Deși statul belorus încercă să promoveze limba belorusă în rândurile populației, statutul de limbă oficială a limbii ruse și lipsa unei strategii de stat eficiente face dificil acest lucru.

Federația Rusă, în linii mari, a adoptat linia lingvistică promovată de către fosta URSS. În Rusia, pe întreg teritoriul federației, există o singură limbă de stat – rusa. Acest lucru este stipulat de „Legea federală nr. 53-FZ despre limba de stat a Federației Ruse”, din 12 iunie 2005. În unitățile administrative autonome, alături de rusă, funcționează și limbile etniilor respective, care au statutul de limbi regionale. În Federația Rusă este prevăzută protecția limbii ruse și susținerea ei pe întreg teritoriul țării. Utilizarea limbii ruse este obligatorie în 10 domenii ale vieții social-politice – de la organele puterii de stat până la utilizarea ei în publicitate.

Concluzii sau problema lingvistică în Republica Moldova

În Republica Moldova avem, probabil, cea mai confuză situație lingvistică dintre statele ex-sovietice. Moldova are o legislație lingvistică care datează încă din perioada sovietică, fiind în vigoare legea „Cu privire la funcționarea limbilor vorbite pe teritoriul RSS Moldovenești”, din 1 septembrie 1989, cu unele modificări neesențiale operate la 29 mai 2003. Esența acestei legi consta în revenirea la situația firească de funcționare a limbii populației majoritare pe teritoriul republicii și în echivalarea juridică a termenilor moldovean/român. Prin Declarația de Independență, din 27 august 1991, este întărit statutul de limbă română a etniei majoritare, iar prin articolul 13 al Constituției din 1994 are loc revenirea la glotonimul de limbă moldovenească. Tot în Constituție este prevăzut că „statul recunoaște și protejează dreptul la păstrarea, la dezvoltarea și la funcționarea limbii ruse și a altor limbi vorbite pe teritoriul țării”.

În legea privind funcționarea limbilor este acceptat bilingvismul pe teritoriul Republicii Moldova, limbii ruse acordându-i-se următoarele atribuții:

- art. 2 prevede ca în localitățile în care majoritatea populației este de origine găgăuză limba de comunicare este limba de stat, găgăuză sau rusă;
- art. 3 stipulează utilizarea limbii ruse alături de limba moldovenească în calitate de limbă de comunicare între națiuni, astfel asigurându-se un „bilingvism național-rus și rus-național real”;
- art. 9 asigură traducerea în rusă a lucrărilor în organele puterii de stat;

- art. 15 prevede ca limbă a procedurii penale să fie limba de stat sau o altă limbă acceptabilă;
- art. 18 acceptă sistemul educațional în limbile moldovenească sau rusă.

Confuzia dintre cele două glotonime – limba română prevăzută în Declarația de Independență și limba moldovenească din Constituție – a conservat situația de la mijlocul anilor '90 ai secolului trecut. Ulterior, practic, nu am avut evoluții ale politici lingvistice în Republica Moldova. De jure, a fost instituționalizată supremația limbii române/moldovenești, dar de facto cunoașterea ei nu este o condiție obligatorie nici pentru cetățenii alolingvi din Republica Moldova.

Caracterul ambiguu al legislației a împiedicat procesul de însușire a limbii de stat de către populația alolingvă, mai ales în zonele unde nu există fonul lingvistic al limbii române. Drept urmare, s-au creat două grupuri lingvistice distincte, ambele protejate de lege, între care comunicarea culturală s-a produs foarte puțin. Bilingvismul acceptat și adoptat la începutul anilor '90, fără politici lingvistice de promovare a limbii de stat, a conservat situația din primul deceniu de independență, nepermițând minorităților să se integreze deplin în societatea moldovenească.

Depășirea acestei situații necesită adoptarea unei politici lingvistice chibzuite și echilibrate de promovare a limbii de stat. Orice schimbare legislativă cu referință lingvistică poate inflama spiritele în societatea moldovenească. Republica Moldova a pierdut momentul impunerii hegemonice a limbii de stat și din această cauză îi va fi dificil să meargă pe modelul baltic. Din această cauză, în situația creată, este mult mai indicat să se meargă pe practica democrației lingvistice, folosind pe larg normele juridice lingvistice de tip european despre protejarea drepturilor minorităților etnice.

NOTE

IDIS „Viitorul” reprezintă o instituție de cercetare, instruire și inițiativă publică, care activează pe o serie de domenii legate de: analiză economică, guvernare, cercetare politică, planificare strategică și management al cunoștințelor. IDIS activează în calitate de platformă comună care reunește tineri intelectuali, preocupați de succesul tranziției spre economia de piață și societatea deschisă în Republica Moldova.

Institutul pentru Dezvoltare și Inițiative Sociale (IDIS) „Viitorul” este succesorul de drept al Fundației Viitorul, și păstrează în linii mari tradițiile, obiectivele și principiile de acțiune ale fundației, printre care se numără: formarea de instituții democratice și dezvoltarea unui spirit de responsabilitate efectivă printre oamenii politici, funcționari publici și cetățenii țării noastre, consolidarea societății civile și spiritului critic, promovarea libertăților și valorilor unei societăți deschise, modernizate și pro-europene.

